
Şehmus Demir, Mitoloji, Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik

(İstanbul: Beyan Yayınları, 3. bs., 2019), 174 s.

Bu çalışma sayın yazarın temelinde Kur'an kıssalarının vakiliğiyle ilgili olmakla birlikte "mitoloji" kavramı etrafında yapılmış yorumların derlenmesi ve bunun Kur'an'a tatbik imkânının sorgulandığı bir çalışma olarak ortaya çıkmıştır. Kitap ana metin olarak iki ana bölümden oluşmakla birlikte sonuç kısmında bir değerlendirmeyle nihayete ermektedir.

Birinci bölümde "Mitoloji ve Kitab-ı Mukaddes'in Mitolojik Unsurlardan Arındırılması Çabası" (ss. 11-67) başlığı altında yazar; mitolojinin anlam alanı ve tarihi arka planına dair dil formlarından başlayarak dile getirdiği bazı mitsel unsurlarla ilgili gerek ilkçağ filozofları gerekse belirli yüzyıllardan seçilmiş düşünürlerin tanımlarına uzunca yer vererek konuya giriş sadedinde önemli bilgiler zikretmektedir. Okuyucuyu çok fazla sıkımsaması için belirli isimler üzerinden okumalar yaptığı anlaşılan yazarın bu tanımlarla temel taşları yerine oturturmaya çalıştığı görülmektedir.

İkinci bölümde "Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik Sorunu" (ss. 67-143) başlığı altında yazar, kıssa, hak, nebe kelimelerinin kökenine dair geniş tanımlamalar yaparak konuya giriş yapmaktadır. Akabinde ise yazarın iddiasını güçlendirme için kullandığı en büyük argüman zikredilen kavramların Kur'an da ki anlam alanları oluşturmaktadır. Bunlara ek olarak yazar, kitabında birinci bölümünde netice olarak vardığı kanaati bu alanda devam ettirerek tamamen dış mihrakların yöntemleriyle Kur'an'ın anlamlandırılmayacağını savunmaktadır. Bu nedenle eser, genel bir değerlendirmeyle ifade edecek olursak "Kur'an Kıssalarının" mahiyetine dair alana katkı sunmuş önemli bir çalışma olarak karşımızda durmaktadır.

Konunun daha iyi anlaşılması için modern dönemdeki Müslüman araştırmacılarla Batı'da özellikle 18. Yüzyıldan itibaren ortaya çıkan akımları mukayeseli olarak ele alan yazar gerek başlıkta gerekse alt başlıklarda ısrarla modern yorum metodlarından ziyade

konuların bağlamında ve kendi alanında ele alınması gerektiği üzerinde durmaktadır. Yapılacak olan her türlü mit ile ilgili tanımlamaların Yunan felsefesine dayandığı neticesine varan yazarın *gerçek öykü-yalancı öykü* kavramlarında ortak noktanın öyküde kilitlendiğine vurgu yaptığı görülmektedir. Özetle mit başlığı altında yazarın mitin; hikâye ve ütopya ile olan ilgisi veya mit, hikâye ve ütopya arasındaki sınır, yapılan farklı tanımlara rağmen belirsiz olduğunu dillendirmektedir. Bu tanımlardan yola çıkılarak denilebilir ki mitlerde Tanrılar insana, Tanrıların fiilleri de insan fiillerine benzetilmektedir. Bu yönüyle mitler, dünyevi olmayan aşkın olarak kabul edilen bir alana içkinlik, bu dünyalılık ve objektiflik atfetmektedir (s. 18). Mitlerin içerisinde netliğin ve belirliliğin olmaması sebebiyle etkin ve kalıcı bir düşünce, bir inanç sistemine dönüşmediği kanaati sürekli kitapta dile getirilen ana düşüncedir. Bu cümleden olmak üzere gerçek Tanrı'nın bilgisi ve geleneği unutulduğu için yitirilen inançların yerini yeni inançların almış olması, bunun neticesinde ibadete layık olan tek Tanrı yerine insanın iradesini aşan her şeyin ilahlaştırılması mitlerin belirgin özelliklerini oluşturan unsurlar olarak hafızalara kazınmıştır.

Yazar, eserin nirengini oluşturan kısımda özellikle Kitab-ı Mukaddes üzerinden bir okumanın yapılamayacağını ve bunun birçok ana sebebinin olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeplerin başında Eski Ahit ve Yeni Ahit'in Kur'an gibi sağlam bir metne dayanmadığı ve içerisinde birbirini çoğu zaman nakz eden unsurların varlığına dikkat çekmektedir. Bu kitaplarda zikri geçen olayların tarihi gerçeklikleri dinsel hakikatle uyuşmadığı zaman insanlar eliyle zamanla kutsal kitapların içerisinde bulunan boşlukların sürekli doldurma arayışı içerisinde olduğu göze çarpmaktadır. Yazara göre süreç içerisinde Kitab-ı Mukaddes içerisinde yer alan mitolojik unsurlar Rönesans, Reform, Aydınlanma ve sonrası Batı'da meydana gelen hareketlenmelerle akılcılığın ön plana çıkması ve bilimsel bakış açısının, rasyonalizmin tırmanın seyri artık sorgulama zamanının gelmesini tetikleyen ana unsurlar olmuştur. Başka bir ifadeyle din-bilim çatışmasının akıl ve bilim lehine çözüme kavuşturulmaya çabalanmıştır (s. 67).

Yaptığı tanım örnekleriyle argümanlarını kuvvetlendiren yazar Kur'an kıssaları için; "İnsanların ibret almaları ve hidayete ulaşmak amacıyla, çoğunlukla zaman ve mekândan soyutlanmış, geçmiş

peygamberler ve kavimleri ile veya geçmiş toplumlarla ilgili Kur'an-ı Kerim'de anlatılan olaylar" bütününe verilen isim şeklinde bir tanım esas alarak bu tanımın değerleri üzerinden hareket etmiştir. Yazara göre böyle bir tanım esas alınmadığında Batı'dan yapılan eleştirilere haklılık payı tanınmış olacaktır. Daha açık ifade etmek gerekirse İslâm'ın bilim-akıl ile sürekli çatışma içerisinde bulunduğu ve bu sebeple İslâm'ın değersizleştirilmesi gibi bir safсата yolunu akla getirmektedir. (s. 72) Böyle bir anlayış üzerinden Batılılar Kur'an kıssalarını Kitab-ı Mukaddes içerisinde arama çabasına girişmişler, doğru-yanlış tanımının sac ayaklarından anasını oluşturan Kitab-ı Mukaddes'le aynı seviyeye indirgeyerek onların kutsal kitapları için geçerli olan tüm eleştirilerin Kur'an'a da uyarlanması gerektiğine inanmışlardır.

Bu bağlamda yazarın yapılan tenkitlere verdiği cevaplar Kur'an'ın tarihselliğini savunan modern araştırmacılardan da faydalanması amacına mâtuf olarak ilmî disiplinden hareket ettiği izlenimi gibi görülse de metot ve usûl yönünden disiplinli hareket edildiğini söylemek güçtür. Nitekim iktibaslar yaptığı Halefullah, Muhammed Abduh ve Seyyid Ahmed Han'ın kullandığı argümanların amacı farklı amaç ve gaye için kitaplarında yer almıştır. Bu itibarla yaptığı alıntılar ilgili yazarlara dair bir çeşit niyet okuması yahut akılda olanı o yazarlar üzerinden okuma çabası olduğunu söylemek abartılı olmasa gerekir.

Yazarın Kur'an'a Kitab-ı Mukaddes'e uygulanan demitilojizasyonun uygulanamayacağını belirttiği ifadelerin başında muhkem kitap algısı vardır. Buna delil olarak Kur'an'ın inzâl sürecinde inen her ayetin ezberlenmesi bulunmaktadır. Ayrıca ilâhî vahiy pasajlarının namazlarda sürekli okunduğu, hadis yazımıyla Kur'an'ın karışmaması için bir müddet hadis yazımının yasaklanmış olması muhkemlik için delildir. Bunların yanında Hz. Peygamber'in her yıl Ramazan ayı içerisinde o zamana kadar kendisine indirilen pasajları Cebrail'e arz etmesi de dikkate alınması gereken muhkemliğe dair bir başka argümanı oluşturmaktadır (s. 80)

Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an karşılaştırmasını kıssalar üzerinden okumanın büyük yanlış ve hatalara götüreceğini dillendiren yazar üslup ve muhteva açısından aralarındaki farkları ayrıca belirtmektedir. Söz gelimi Tevrat'ta anlatılan kıssalar tarih bilgisinin ön plana çıktığı ve aralarında sürekliliğin takip edilebileceği bir şeritten

oluşmaktadır. Ancak Kur'an kıssalarında tarihi verilere katkı sağlayacak bir takip yapmak mümkün değildir. Aynı şekilde Tevrat 'İsrailoğulları' merkezli bir anlayışla mesajını iletirken Kur'an'da belli kabile, ırk ve millet üzerinden mesajın okunması metot olarak benimsenmemektedir. İncil'in elde bulunan en eski metinleri Latince olmasına rağmen Hz. İsa'nın Ârâmîce konuşmuş olması bir başka çelişki noktasıdır. Dolayısıyla aralarında benzerlik kurmak yahut sistem olarak elde bulunan kutsal kitapların aynı şeyi söylediklerini iddia etmek güçtür. Her ne kadar burada Kur'an'ın tarihsel, yerel unsurlardan bahsettiği dile getirilse dahi incelendiğinde yerel unsurların evrensel form ve yapıda tüm insanlığı muhatap aldığı fark edilecektir (s. 93).

Tarihsel ve mitolojik argümanlar kabaca yaratılış, oluş, evrenin varlık alanına girmesini konu edinir. Kıssaların ise bir yaratılış ve yok oluşu diğer bir ifadeyle aklın ötesini konu edindiği bilindiğinden aklın ve bilimin anlayacağı sahaya çekmeye çabalamak modern araştırmacıların takip ettiği yorum metotlarından. Bu araştırmacılar arasında yazarın kitapta zikrettiği isimlerin başında Muhammed Abduh Halefullah ve Seyyid Ahmed Han gelmektedir. Mezkûr araştırmacıların ortak noktasının salt aklın kabul edemeyeceği yahut bilimin açıklayamayacağı Kur'an kıssalarını, mucizeyi inkâr yerine yorumlamak yahut anlaşılır kılmak olduğunu ifade eden yazar ayrıca bir başlık altında Emin el-Hûlî'yi değerlendirmeye tâbî tutmaktadır.

Son tahlilde yazarın vardığı nokta; Kur'an, Kitab-ı Mukaddes'e uygulanan metotla anlaşılamayacağı gibi böyle bir anlayışla yapılan her türlü değerlendirmenin sahîh bir yorumdan öte usûl ve yöntem bilmezliğin, Kur'an'ın dışardan okumanın neticesinde oluştuğu kanaatidir.

Muhammed İkbâl KOYUNCU

Arş. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi,

İslami İlimler Fakültesi,

ORCID: 0000-0001-8285-1025

